

Accountantsverslag 2016

Samen in beweging

*Accountantsverslag 2016
voor
Gemeente Uden*

27 juni 2017

Gemeente Uden
t.a.v. de raad en het college van burgemeester en wethouders
Postbus 83
5400 AB UDEN

27 juni 2017

Referentie: DvB/e0404618/AK/ab

Geachte leden van de raad en het college van burgemeester en wethouders,

Accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2016

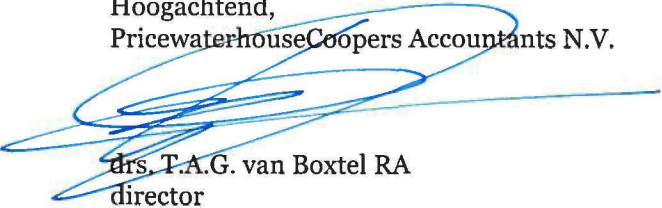
Met genoegen presenteren wij u ons accountantsverslag met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2016 van gemeente Uden. Onze controle is uitgevoerd conform onze opdrachtbevestiging van 26 september 2016. Dit verslag gaat in op de belangrijkste bevindingen uit de controle van de jaarrekening van gemeente Uden. De ontwikkelingen in ons vakgebied die naar onze mening in de nabije toekomst voor uw gemeente relevant zullen worden hebben wij opgenomen in onze SectorTopics App.

Dit verslag is besproken met het college van burgemeester en wethouders. De standpunten van het college zijn waar van toepassing toegelicht in dit verslag.

We hebben de inhoud van dit verslag besproken tijdens de audit commissie van 22 juni 2017. Mocht u in de tussentijd vragen hebben dan kunt u uiteraard contact met ons opnemen.

Wij willen graag van deze gelegenheid gebruikmaken om u en uw medewerkers te bedanken voor de medewerking die we ervaren hebben tijdens onze werkzaamheden.

Hoogachtend,
PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

drs. T.A.G. van Boxtel RA
director

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V., Flight Forum 840, 5657 DV Eindhoven, Postbus 6365, 5600 HJ Eindhoven
T: 088 792 00 40, F: 088 792 94 13, www.pwc.nl

'PwC' is het merk waaronder PricewaterhouseCoopers Accountants N.V. (KvK 34180285), PricewaterhouseCoopers Belastingadviseurs N.V. (KvK 34180284), PricewaterhouseCoopers Advisory N.V. (KvK 34180287), PricewaterhouseCoopers Compliance Services B.V. (KvK 51414406), PricewaterhouseCoopers Pensions, Actuarial & Insurance Services B.V. (KvK 54226368), PricewaterhouseCoopers B.V. (KvK 34180289) en andere vennootschappen handelen en diensten verlenen. Op deze diensten zijn algemene voorwaarden van toepassing, waarin onder meer aansprakelijkheidsvoorwaarden zijn opgenomen. Op leveringen aan deze vennootschappen zijn algemene inkoopvoorwaarden van toepassing. Op www.pwc.nl treft u meer informatie over deze vennootschappen, waaronder deze algemene (inkoop)voorwaarden die ook zijn gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel te Amsterdam.

Managementsamenvatting

1. Onze kernboodschappen

- 1.1. Ons oordeel over uw jaarrekening 2016 in één oogopslag
- 1.2. Uitkomsten controle grondexploitaties in één oogopslag

2. Een nadere toelichting op onze bevindingen

- 2.1. Voorziening voldoet niet aan activeringsvereisten
- 2.2. Onzekerheid prestatielevering Jeugdzorg ZIN ter hoogte van €797.000
- 2.3. Mogelijke afrekening Jeugdzorgplus leidt tot een onzekerheid in de controle van €260.000
- 2.4. Onzekerheid WMO ZIN zorglevering Unik
- 2.5. Onzekerheid WMO ZIN prestatielevering leidt tot een onzekerheid in de controle van €348.000
- 2.6. PGB-bestedingen Jeugd en WMO leidt tot een onzekerheid van €1.337.000 ten aanzien van prestatielevering
- 2.7. PGB bestedingen Jeugd en WMO leidt tot fout van 570.000.

3. Het sociaal domein kent ook in 2016 onzekerheden

- 3.1. Primaire registratie van belang voor getrouwheid en rechtmatigheid
- 3.2. Samenwerking in de regio inzake Jeugd en Wmo;
- 3.3. Prestatielevering Wmo zin ingericht in de organisatie
- 3.4. Jaarlijkse productieverantwoording ook in 2016 relevant
- 3.5. Landelijke onzekerheden rondom PGB's

4. Een bijzonder jaar voor grondexploitaties

- 4.1. Veel aandacht voor uw grondexploitaties in 2016
- 4.2. De effecten van de BBV-wijzigingen op de waardering van de GREXEN zijn aanzienlijk
- 4.3. Niet in exploitatie genomen gronden als gevolg van wijziging verslaggevingsregels verantwoord onder materiële vaste activa
- 4.4. Waardering is onder meer afhankelijk van schattingen

5. De financiële positie van uw gemeente nader bekeken

- 5.1. Ontwikkeling rekeningsaldo 2016 in relatie tot de begroting
- 5.2. Risico-inschatting in verhouding met het weerstandsvermogen toegenomen

6. Uw jaarrekening 2016 nader bekeken

- 6.1. De informatiewaarde van uw jaarstukken is goed
- 6.2. Uw jaarrekening is conform het Besluit Begroting en Verantwoording opgesteld
- 6.3. Wij stemmen in met de door het college gemaakte schattingen bij het opstellen van de jaarrekening

7. Onze visie op uw interne beheersing

- 7.1. De belangrijkste onderwerpen van uw interne beheersing
- 7.2. Doorpakken in IT beheersing
- 7.3. Geen aanwijzingen voor fraude
- 7.4. Wij zijn onafhankelijk

8. Naleving van de relevante wet- en regelgeving

- 8.1. Inventarisatie van VPB activiteiten afgerond
- 8.2. U voldoet aan de Wet Normering Topinkomens (WNT)
- 8.3. U heeft voldaan aan de (gewijzigde) aanbestedingsrichtlijnen

9. Controlerende rol van de raad/auditcommissie

- 9.1. Neem maatregelen voor een eerdere definitieve afronding van de jaarrekening
- 9.2. Versterking rol auditcommissie

1. Onze kernboodschappen

Wij zijn voornemens een goedkeurende verklaring af te geven

Wij hebben onze controle afgerond en zullen een goedkeurende controleverklaring verstrekken over de aspecten getrouwheid en rechtmatigheid van de verantwoorde cijfers. Uit de controle van de SiSa-bijlage komen geen bijzonderheden naar voren. Wij hebben ook vastgesteld dat de WNT is nageleefd. De opgenomen toelichtingen in uw jaarrekening 2016 voldoen aan de in deze wet gestelde eisen.

Het sociaal domein kent in 2016 ook weer onzekerheden

Voor de toelichting van de fouten en onzekerheden vanuit het sociaal domein verwijzen wij naar hoofdstuk 2 en 3.

Grondexploitaties

De grondexploitaties vormen een groot aandeel (17%) van uw balanstotaal. Het jaar 2016 is voor de financiële verwerking van de grondexploitaties belangrijk. Met name vanwege de wijzigingen in regelgeving voor grondexploitaties (BBV). Wij merken het volgende op:

- De gemeente heeft de BBV wijzigingen proactief opgepakt en verwerkt in de exploitatieopzetten. Voor de financiële impact van deze wijzigingen verwijzen wij naar paragraaf 1.2.
- In de beginbalans per 1 januari 2016 zijn de 'niet in exploitatie genomen gronden' (NIEGG), grond- en hulpstoffen en grondposities waarin de gemeente een faciliterende rol heeft, in lijn met de stelselwijziging BBV 2016 verwerkt.
- De gehanteerde uitgangspunten zoals toegerekende rente, opbrengsten en kosten indexatie achten wij realistisch en in lijn met de BBV wijziging 2016.

Ontwikkelingen Hoogveld-Zuid-Noord

In het Regionaal Ruimtelijk Overleg (RRO) van 8 december is het afsprakenkader bedrijventerreinen voor Noordoost Brabant vastgesteld. In dit afsprakenkader staat het noordelijk deel van Hoogveld Zuid op 'oranje'.

Dit betekent dat dit terrein in de toekomst ontwikkeld mag worden indien de behoefte aangetoond is. Het college is van mening dat op basis van de huidige uitgangspunten het project verder ontwikkeld kan gaan worden, met name omdat het project geen impact heeft op de regio maar vooral voor lokale bedrijven bestemd is. Doorgang van het noordelijke deel is nog onzeker. Niet doorgaan kan aanzienlijke aanvullende afwaardering betekenen. Dit omdat deze gronden volgens de nieuwe regels vanuit de NIEGG onder de materiële vaste activa geherrubriceerd zijn en uiterlijk 31 december 2019 conform de BBV notitie grondexploitatie een toets uitgevoerd moet worden op de marktwaarde van deze gronden tegen de geldende bestemming op het moment van de marktwaardetoets.

Informatiewaarde van de jaarstukken

De jaarrekening is prettig leesbaar. In het jaarverslag is per programma een analyse opgesteld van de verschillen tussen de begroting en de werkelijke realisatie. Wij hebben enkele aanbevelingen gedaan om de kwaliteit en informatiewaarde van de jaarverslaggeving verder te verbeteren onder andere een relatie tussen kosten en beleidsmatige realisatie leggen. Verder voldoet uw jaarrekening aan de verslaggevingsregels van het BBV en is met name de impact van de BBV wijzigingen adequaat toegelicht.

Interne beheersing

We hebben de belangrijkste punten uit onze rapportage-interim bevindingen in dit verslag toegelicht. Voor de bevindingen inzake de interne controlewerkzaamheden en IT zijn aanvullende werkzaamheden noodzakelijk geweest. Wij adviseren de opzet van de interne controle functie en gebruik van IT in 2017 te evalueren. Dit mede op basis van de maatschappelijke ontwikkelingen en het toenemende belang van de IT.

Positie voor de vennootschapsbelasting

Wij constateren dat gemeente Uden de beoordeling van de vennootschapsbelastingplicht actief heeft opgepakt. In 2016 is met behulp van een fiscaal adviesbureau getoetst of het grondbedrijf van de gemeente Uden door de zogenaamde ondernemerspoort komt en daardoor vennootschapsbelasting moet gaan betalen. De conclusie is dat het grondbedrijf belast is voor de vennootschapsbelasting.

Hierop volgend is een fiscale beginbalans opgesteld en is een raming gemaakt voor de verwachte afdracht aan vennootschapsbelasting voor de komende jaren. Op dit moment wordt door de Belastingdienst nog niet op alle punten uitsluitel gegeven over de te hanteren werkwijze voor de berekening van de hoogte van de te betalen vennootschapsbelasting. Hierdoor heeft uw gemeente met scenario's gewerkt. Voor de jaarrekening 2016 is uitgegaan van het worse case scenario voor de jaarschijf 2016, wat betekent dat er voor het grondbedrijf is uitgegaan van een nog te betalen Vpb- afdracht van €210.000.

Voor 2017 zullen we deze en nieuwe ontwikkelingen verder volgen.

Financiële positie verbeterd

Van de totale reserves ter hoogte van €55,7 miljoen ultimo 2016 is €31,1 miljoen opgenomen als algemene reserve. Het saldo van deze reserve is ten opzichte van 2015 gestegen met €4,2 miljoen.

Binnen de sluitende meerjarenbegroting worden structurele lasten zoveel mogelijk gedekt door structurele baten. De realisatie van bezuinigingstaakstellingen wordt binnen de gemeente strikt gemonitord.

Gemeente Uden heeft ultimo 2016 een weerstandsratio van 2,14 (2015: 2,51) Dat betekent dat de gemeente Uden prima in staat is om haar risico's op te vangen. Op basis van de ontwikkeling van de eigenvermogenspositie alsmede de sterke weerstandsratio's concluderen wij dat de financiële positie van de gemeente Uden goed te noemen is.

1.1. Ons oordeel over uw jaarrekening 2016 in één oogopslag

Oordeel controleverklaring

De bevindingen blijven onder de door u gestelde goedkeuringstoleranties. Derhalve geeft onze controleverklaring de volgende oordelen:

Oordeel getrouwheid	Goedkeurend
Oordeel rechtmatigheid	Goedkeurend

Single Information Single audit (SiSa)

€9,5
miljoen

Is het bedrag aan bestedingen specifieke uitkeringen (subsidies) wat u dit jaar via de bijlage SiSa bij de jaarrekening verantwoord aan ministeries en provincies.

Aantal specifieke uitkeringen	Bevindingen
4	Geen

Informatiewaarde jaarverslag

Koppeling jaarverslag met doelstellingen coalitieakkoord

Koppeling beleidsmatige en financiële realisatie

Paragrafen

Leesbaarheid

Wet Normering Topinkomens (WNT)

U heeft 4 topfunctionarissen verantwoord in de jaarrekening.

Twee topfunctionarissen waren heel 2016 bij u in **loondienst**, twee topfunctionarissen zijn **gewezen topfunctionarissen**. Bezoldiging blijft **binnen de gestelde WNT-normen**.

U heeft in 2016 **geen** ontslagvergoedingen boven de WNT-grens uitgekeerd.

Uit onze controle van de bijlage WNT blijken geen bevindingen.

Ontwikkeling financiële positie

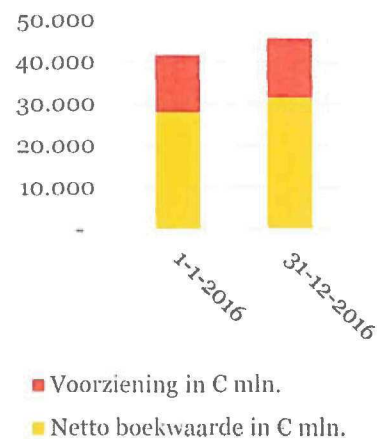
Kengetallen	Rekening 2016
Netto schuldquote	75,9%
Netto schuldquote gecorrigeerd	64,9%
Solvabiliteit	29,5%
Grondexploitatie	27,0%
Structurele exploitatieruimte	0,0%
Belastingcapaciteit	97,2%

Op basis van de kengetallen alsmede de sterke weerstandsratio's concluderen wij dat de financiële positie van de gemeente Uden goed te noemen is.

1.2. Uitkomsten controle grondexploitaties in één oogopslag

Ontwikkeling boekwaarde

Ontwikkeling portefeuille en risicoprofiel

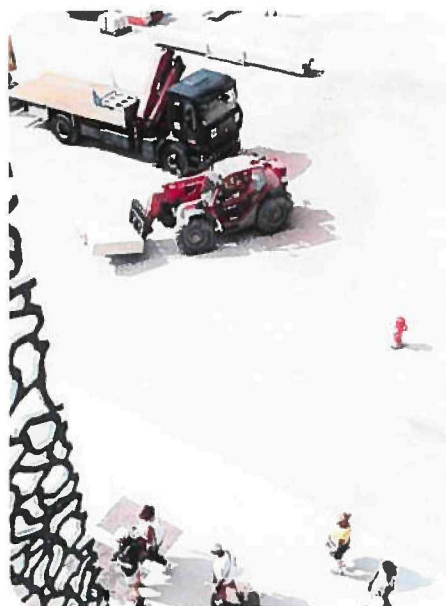
	2015	2016
Aantal projecten in exploitatie	13 =	13
Prognose resultaat in € mln.	4,2 ↑	12,8
Totaal-bedrag risico's in € mln.	7,5 ↓	7,1

Schattingen grondexploitaties

Parameter	Oordeel PwC		
Gehanteerde rekenrente*	voorzichtig	evenwichtig	optimistisch
Kostenstijging	voorzichtig	evenwichtig	optimistisch
Opbrengstenstijging	voorzichtig	evenwichtig	optimistisch
Gehanteerde programmering	voorzichtig	evenwichtig	optimistisch

○ = oordeel PwC 2016
● = oordeel PwC 2015

* wijziging rekenrente wordt veroorzaakt door wijzigingen BBV.

Effecten BBV Wijzigingen

- € 3 mln.** Is het positief effect van de **rentewijziging** van 3,5% naar 3,06.
- € 1,2 mln.** Is het positief effect van de **disconteringsvoet** van 3,5% naar 2%.
- € 0,5 mln.** Is het negatief effect van de invoering van de **tien-jaarstermijn** voor grondexploitaties

Bijzondere projecten

Er is een aantal projecten waarvan wij het belangrijk vinden deze individueel aan u toe te lichten. Dit betreft de volgende projecten:

Projectnaam	Reden toelichting		
	Effecten BBV wijzigingen	Project-inhoudelijke wijzigingen	Bevinding vanuit de controle
Eikenheuvel	●		●
Hoogveld-Zuid-Noord	●	●	●

Deze projecten zijn nader toegelicht in paragraaf o.

2. Een nadere toelichting op onze bevindingen

Onderstaand hebben wij een overzicht opgenomen van onze bevindingen in uw jaarrekening 2016. In de tabel is aangegeven waar een nadere toelichting op de betreffende bevinding is opgenomen.

Bevindingen getrouwheid

(bedragen x €1.000)

Bevinding	Fout	Onzeker	Referentie
Voorziening voldoet niet aan activeringsvereisten BBV	159		§ 2.1
PGB bestedingen Jeugd en WMO	570		§ 2.7
Totaal	720		
Tolerantie	1.276	3.828	

Bevindingen rechtmatigheid

(bedragen x €1.000)

Bevinding	Fout	Onzeker	Referentie
Voorziening voldoet niet aan activeringsvereisten BBV	159		§ 2.1
Onzekerheid prestatielevering Jeugdzorg ZIN		797	§ 2.2
Mogelijke afrekening Jeugdzorgplus leidt tot een onzekerheid		260	§ 2.3
Onzekerheid WMO ZIN zorglevering Unik		493	§ 2.4
Onzekerheid WMO ZIN prestatielevering leidt tot een onzekerheid		321	§ 2.5
PGB-bestedingen Jeugd en WMO leidt tot een onzekerheid van € 1.337.000 ten aanzien van prestatielevering		1.337	§ 2.6
PGB bestedingen Jeugd en WMO	570		§ 2.7
Totaal	729	3.208	
Tolerantie	1.276	3.828	

2.1. Voorziening voldoet niet aan activeringsvereisten

Een tweetal opgenomen voorzieningen in de jaarrekening voldoen niet aan de BBV vereisten voor de vorming van een voorziening (voorziening Garantiestelling BrabantWonen ad €90.000 en voorziening ICT devices en licenties ad €69.000). Gezien de minimale impact heeft de gemeente besloten deze posten niet te corrigeren in de jaarrekening. Wij hebben de fouten meegenomen in onze foutevaluatie.

2.2. Onzekerheid prestatielevering Jeugdzorg ZIN ter hoogte van €797.000

In de financiële verantwoording voor wat betreft Jeugdzorg ZIN zijn kosten opgenomen voor niet gecontracteerde zorg, verdeling LTA kosten en ZIN zonder contract voor een totaalbedrag ter hoogte van €797.000. Deze bestedingen maakten geen onderdeel uit van de uitgevoerde accountantscontrole bij de centrumgemeente, maar zijn hierbij op facturatiebasis afgerekend. De controle op de prestatielevering ontbrak hierdoor en derhalve zijn deze kosten aangemerkt als een onzekerheid in de controle.

Deze onzekerheid komt voort uit de controleverklaring en rapportage vanuit de centrumgemeente.

2.3. Mogelijke afrekening Jeugdzorgplus leidt tot een onzekerheid in de controle van €260.000

In de financiële verantwoording zijn daarnaast lasten inzake Jeugdzorgplus ter hoogte van €3.510.000 opgenomen. Deze lasten hebben betrekking op bovenregionale contracten, waarvan de afrekening nog niet heeft plaatsgevonden. De benodigde controle-informatie hiervoor (met name het aantal zorgdagen) is op dit moment nog niet beschikbaar en wordt niet binnen afzienbare termijn voorzien. Hierdoor kan op dit moment nog geen definitieve conclusie worden getrokken over de totale lasten Jeugdzorgplus en de verdeling van deze lasten over de regio's.

Bij een evenredige verdeling bedraagt de onzekerheid voor de gemeente Uden €260.000 (7,4%). We hebben dit bedrag dan ook als onzekerheid in onze controle aangemerkt.

Deze onzekerheid komt voort uit de controleverklaring en rapportage vanuit de centrumgemeente.

2.4. Onzekerheid WMO ZIN zorglevering Unik

Ten aanzien van de WMO ZIN werkt de gemeente Uden samen met diverse overige regiogemeenten in Noordoost Brabant. De gemeente Oss fungeert hierbij als penvoerder en de externe accountant van deze gemeente is verantwoordelijk voor de controle op de juistheid en rechtmatigheid van de bestedingen binnen de gecontracteerde WMO zorg. De deelnemende gemeenten ontvangen als sluitstuk de financiële verantwoording vergezeld met een assurance rapport. In het assurance rapport over de beoordeling van de verklaringen van de zorgleveranciers komt naar voren dat Unik een verklaring met beperking heeft ontvangen bij de productieverantwoording.

De hoogte van deze totale kosten voor gemeente Uden betreft hierbij €493.000. We hebben dit bedrag als onzekerheid voor de rechtmatigheid in onze controle aangemerkt.

2.5. Onzekerheid WMO ZIN prestatielevering leidt tot een onzekerheid in de controle van €321.000

Gemeente Uden heeft in 2016 aanvullende werkzaamheden ingericht om de daadwerkelijke prestatielevering van de WMO ZIN vast te stellen. Deze werkzaamheden zijn door het jaar heen ingericht en derhalve nog niet voor het hele jaar zichtbaar. Conform bovengenoemde rapportage van de accountant van penvoerder Oss is ten aanzien van een besteding van €321.000 geen zekerheid verkregen middels controleverklaringen vanuit de zorginstellingen ten aanzien van de leveringen zorg.

2.6. PGB-bestedingen Jeugd en WMO leidt tot een onzekerheid van €1.337.000 ten aanzien van prestatielevering

In de jaarrekening is circa €1.907.000 verantwoord inzake de persoonsgebonden budgetten (PGB). Ten aanzien van de bestedingen wordt de controle op en uitbetaling van facturen uitgevoerd door de Sociale Verzekeringsbank (SVB). Uit de controleverklaring van de SVB is gebleken dat de SVB geen werkzaamheden heeft uitgevoerd omtrent het vaststellen van de prestatielevering. Vanaf september 2016 is de controle op de prestatielevering weer opgepakt door de SVB. Tevens werkt de gemeente aan de zichtbare waarborging van de prestatielevering in de processen.

Hierdoor bestaat onzekerheid over de geleverde zorg en of deze last daarmee getrouw en rechtmatig in uw jaarrekening is verantwoord. Wij hebben om deze redenen dit als onzekerheid meegewogen in onze oordeelsvorming voor de rechtmatigheid, minus het bedrag wat is toegelicht in de volgende paragraaf.

2.7. PGB bestedingen Jeugd en WMO leidt tot fout van 570.000.

In de jaarrekening is circa €1.907.000 verantwoord inzake de persoonsgebonden budgetten (PGB). Conform de definitieve opgave van SVB bedraagt de besteding over 2016 1.337.000. Het verschil ad €570.000 is niet verwerkt, aangezien gemeente Uden haar boeken reeds gesloten had. Wij hebben dit bedrag als schattingsfout meegenomen in ons oordeel. Deze fout weegt mee als getrouwheids- en rechtmatigheidsfout.

3. *Het sociaal domein kent ook in 2016 onzekerheden*

3.1. *Primaire registratie van belang voor getrouwheid en rechtmatigheid*

De volledigheid en juistheid van de gegevens in de cliëntenregistratie zijn van belang om te kunnen sturen op het sociaal domein. Tevens vormen deze de basis om tot een betrouwbare afrekening te komen met de zorgaanbieders. De gemeente moet immers in staat zijn om vast te stellen welke inwoners zorgbehoevend zijn, welke zorg nodig is en of de zorg die is geleverd in lijn ligt met deze behoefte. Als onderdeel van onze controle hebben wij zelfstandig werkzaamheden uitgevoerd op de basisregistratie. Hieruit hebben wij geen bevindingen geconstateerd.

3.2. *Samenwerking in de regio inzake Jeugd en Wmo*

Voor de levering van de Jeugdzorg en de Wmo werkt gemeente Uden samen in de regio. Voor de Wmo is gemeente Oss de centrumgemeente voor de samenwerking in de regio Noordoost Brabant. Namens de deelnemende gemeenten heeft gemeente Oss de contracten afgesloten met de zorginstellingen voor de Wmo. Hierin zijn vaste prijsafspraken voor elk zorgproduct gemaakt.

Voor de Wmo wordt afgerekend op basis van geleverde zorg x tarief. Vanuit de centrumfunctie verzorgt gemeente Oss de betalingen van de goedgekeurde facturen van de deelnemende gemeenten aan de zorgleveranciers. Dit proces verloopt via de applicatie Synaxion. Gemeente Oss heeft een totaalverantwoording opgesteld van de last van de totaal geleverde zorg van de zorgleveranties. Bij deze verantwoording heeft de gemeente Bernheze een controleverklaring ontvangen ter onderbouwing van de betalingen van de gemeente Oss aan de zorgleveranciers. Het oordeel van deze controleverklaring is goedkeurend.

Voor Jeugdzorg fungeert de gemeente 's-Hertogenbosch als centrumgemeente van de samenwerking met achttien andere regiogemeenten. De verdeelsleutel voor de doorbelasting van de kosten Jeugdzorg in de regio is in december 2016 vastgesteld en geaccordeerd door het college. De doorbelasting gaat uit van het solidariteitsbeginsel met alle gemeenten voor alle geleverde Jeugdzorg.

3.3. *Prestatielevering Wmo zin ingericht in de organisatie*

Om vast te stellen dat inkomende facturen terecht worden betaald, is het van belang dat de gemeente vaststelt dat de prestatie is geleverd. Omdat de prestatie van de zorgaanbieders niet bij de gemeente wordt geleverd, maar bij de cliënten, is dit niet makkelijk en zijn aanvullende interne beheersingsmaatregelen noodzakelijk. Voorts is het belangrijk dat de gemeente inzicht heeft in de contractuele afspraken met de verschillende zorgaanbieders en de invloed daarvan op de verantwoorde lasten. Bij de gemeente is met name sprake van inputgerichte (P x Q) afspraken.

Door de gekozen vorm is controle op de prestatielevering (Q) essentieel. De gemeente werkt in 2016 aan de aanpassing van het proces en zo is in het najaar 2016 een specifiek nazorg traject ingericht. Dit proces heeft echter nog niet heel 2016 gewerkt. Voor de verdere impact op de bevindingen van de prestatielevering zie hoofdstuk 2.

3.4. *Jaarlijkse productieverantwoording ook in 2016 relevant*

Als sluitstuk van de (interne) controle maakt de gemeente gebruik van de jaarlijkse productieverantwoordingen met controleverklaring op basis van het landelijke controleprotocol. Hiermee krijgt de gemeente voor een belangrijk gedeelte van de lasten zekerheid over de prestatielevering van de gecontracteerde zorgaanbieders (met een omzet van meer dan €125.000).

Keerzijde is wel dat de gemeente afhankelijk is van derden en dat daardoor de jaarrekening op een later moment dan gebruikelijk is vastgesteld. Om de afhankelijk van deze verantwoordingen te verminderen adviseren wij om zelf interne beheersingsmaatregelen in te stellen. Hierdoor kan de gemeenteraad op reguliere momenten haar controlerende rol vervullen.

3.5. Landelijke onzekerheden rondom PGB's

Voor alle cliënten die een PGB-budget ontvangen worden door de gemeente beschikkingen verstrekt aan de cliënt. Conform landelijke afspraken verzorgt de Sociale Verzekeringsbank (SVB) het administratieve proces rondom de PGB-verstrekingen en legt daarover verantwoording af aan de gemeenten, waar overigens de prestatielevering geen onderdeel van uitmaakt.

De controleverklaring bij de verantwoording van de SVB is niet goedkeurend. Dit betekent dat onzekerheid bestaat over de rechtmatigheid van de PGB-betalingen. Voor de totale foutevaluatie wordt verwezen naar hoofdstuk 2.

4. Een bijzonder jaar voor grondexploitaties

4.1. Veel aandacht voor uw grondexploitaties in 2016

De boekwaarde van uw grondexploitaties vormt per 31 december 2016 een belangrijk aandeel (17%) van uw balanstotaal. In de volgende tabel is de ontwikkeling van de boekwaarde van uw onderhanden grondexploitaties weergegeven.

Tabel 1 Ontwikkeling boekwaarde grondexploitaties (x €1.000)

	Stand 31 december 2015	Stand 1 januari 2016	Stand 31 december 2016
Bruto Boekwaarde	€60.853	€41.543	€45.536
Voorziening	€15.737 -/-	€13.595 -/-	€14.089 -/-
Netto boekwaarde	€45.116	€27.948	€31.447

In het jaar 2016 hebben uw grondexploitaties veel aandacht gekregen. Het algemene beeld is dat de verkopen op de woningmarkt een nadrukkelijk herstel kennen. Daarentegen blijft de verkoop van bedrijfsterreinen nog wat achter, waarbij wel aangetekend moet worden dat een grote verkooptransactie, welke in 2016 afgesloten is maar in 2017 formeel gerealiseerd, nog niet in de cijfers 2016 is opgenomen

Met name de wijzigingen in het BBV met betrekking tot de verwerking van grondexploitaties hebben veel aandacht gevraagd van de organisatie. In de jaarrekening 2016 zijn diverse veranderingen doorgevoerd in de presentatie en waardering (inclusief aanpassingen in de beginbalans per 1 januari 2016). Voor een nadere toelichting hierop zie paragraaf 4.2.

Tussentijdse winstneming in 2016 ad €6 miljoen in lijn met BBV

In Uden worden tussentijdse winsten genomen op basis van de POC methode (percentage of completion). Hierbij dient binnen de gemeente Uden te worden voldaan aan de volgende voorwaarden:

- het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat; én
- de grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht; én
- de kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie gerealiseerd).

Voorzichtigheidshalve vindt er, afhankelijk van de fase waarin het project zich begeeft, een risico-afslag plaats van 20%-40%. Wij kunnen instemmen met deze uitgangspunten.

In 2016 bedraagt de tussentijdse winstneming €6 miljoen, deze heeft betrekking op de projecten Goorkens (€2,5 miljoen), Volkel West 2 (€0,2 miljoen), Hoenderbos/Velmolen (€0,7 miljoen) en Velmolen Oost (€2,6 miljoen). Wij hebben vastgesteld dat de winstneming ad €6 miljoen in lijn is met de gestelde voorwaarden.

Ontwikkelingen in projecten in exploitatie zijn adequaat toegelicht

De relevante ontwikkelingen ten aanzien van projecten in exploitatie zijn toegelicht in de paragraaf grondbeleid in het jaarverslag. Wij zijn van mening dat de ontwikkelingen adequaat zijn toegelicht.

4.2. De effecten van de BBV-wijzigingen op de waardering van de GREXEN zijn aanzienlijk

In het kader van de vernieuwing BBV zijn per 1 januari 2016 een aantal wijzigingen in het BBV doorgevoerd met betrekking tot voornamelijk de waardering van de grondexploitatie. Een van de redenen tot aanpassing was ook de invoering van de vennootschapsbelastingplicht per 1 januari 2016. In de volgende tabel hebben wij de voornaamste wijzigingen samengevat en het effect op de waardering van de grondexploitaties per 1 januari 2016 aangegeven.

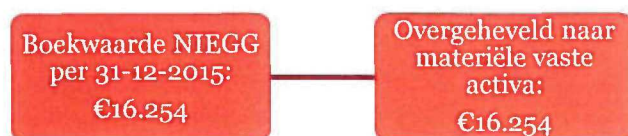
Wijziging	Effecten op waardering en/of presentatie
Wijziging in uitgangspunten voor rekenrente en disconteringsvoet.	De gehanteerde rekenrente is vanaf 2016 verlaagd tot 3,06% (2015 3,5%). Deze rekenrente is hierbij gebaseerd op het werkelijke rentepercentage van de leningenportefeuille vermenigvuldigd met de verhouding vreemd vermogen/totaal vermogen. Daarnaast is in de grondexploitatie-berekeningen gerekend met een disconteringsvoet van 2% (2015: 3,5%) om de contante waarde te berekenen. Dit percentage is voor 2016 voorgeschreven voor alle gemeenten.
De looptijd voor grondexploitaties is gemaximeerd op 10 jaar, tenzij adequate beheersmaatregelen zijn genomen.	Uden kent één planexploitatie met een looptijd > 10 jaar, te weten bedrijventerrein Hoogveld. U heeft in uw vergadering d.d. 15 december 2016 ingestemd met de risicobeperkende maatregel dat voor berekening eindsaldo geen indexering op opbrengsten > 10 jaar zal plaatsvinden. Daarnaast zijn de volgende risico beperkende maatregelen aanwezig: • Recente onderzoeken ten aanzien van ontwikkeling van de markt en prijzen liggen ten grondslag aan de herziening van exploitaties. Tevens kritische beoordeling van de parameters (rente, opbrengsten- en kostenstijging) • Beoordeling bestaande programmering en de realisatie van de afgelopen jaren. Wij zijn van mening dat deze maatregelen voldoen aan eisen zoals gesteld in de Nota grondexploitatie van de commissie BBV.

Wijziging	Effecten op waardering en/of presentatie
Bovenwijkse voorzieningen kunnen nog slechts beperkt worden toegerekend aan de grondexploitaties	Gemeente Uden heeft gedurende 2016 geen dotaties aan voorziening bovenwijkse projecten (bovenwijken, cultuurfonds etc.) ingecalculiseerd in haar grondexploitaties. Fondsbijdragen worden door de gemeente separaat in beeld gebracht en behandeld als winstneming, in lijn met BBV.
Eigen bijdragen en bijdragen uit reserves zijn inmiddels niet meer toegestaan in grondexploitaties.	De gemeente Uden heeft gedurende 2016 geen kredieten of onttrekkingen uit de reserves als dekking op grondexploitaties gebracht.
Winstnemingen dienen plaats te vinden op basis van de zogenaamde 'percentage of completion' (POC) methode.	Met ingang van 1 januari 2016 dient winst te worden genomen op basis van de POC methode. De afgelopen jaren gehanteerde methodiek geeft volgens het college op een voldoende voorzichtige wijze invulling aan de POC methode. Wij kunnen hiermee instemmen.
Uitsluitend kosten zoals vermeld op de zogenaamde 'BRO lijst' mogen als vervaardigingskosten opgenomen worden.	Gemeente Uden heeft uitsluitend toegestane kosten opgenomen. Op 15 december 2016 is de Nota Kostenverhaal vastgesteld. Hierin zijn de uitgangspunten nader uitgewerkt.
Niet in exploitatie genomen gronden worden verantwoord materiële vaste activa.	Zie ook paragraaf 4.3.

4.3. Niet in exploitatie genomen gronden als gevolg van wijziging verslaggevingsregels verantwoord onder materiële vaste activa

De categorie voorraden: niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) zijn per 1 januari 2016 afgeschaft. Gemeente Uden heeft deze gronden overgeheveld naar de materiële vaste activa (MVA). Bij overheveling naar MVA geldt een overgangsregeling dat uiterlijk op 31 december 2019 een marktwaardetoets moet zijn uitgevoerd om vast te stellen of de gronden mogelijk een lagere marktwaarde kennen. In die gevallen zullen de gronden moeten worden afgewaardeerd naar deze lagere marktwaarde. Onderstaand is de verwerking in uw jaarrekening 2016 weergegeven:

Figuur 1 Verwerking stelselwijziging NIEGG (x €1.000)

De gronden die van de NIEGG zijn overgeheveld naar de materiële vaste activa hebben voornamelijk betrekking de posities Hoogveld-Zuid-Noord en Eikenheuvel. Gezien het risicoprofiel van deze posities worden deze hieronder nader toegelicht.

Correctie herwaardering gronden onder MVA ad €1,3 miljoen

De projecten Eikenheuvel en Hoogveld-Zuid-Noord zijn conform nieuwe BBV per 1 januari 2016 overgeboekt naar de materiële vaste activa tegen de boekwaarde per 31 december 2015.

In de concept jaarrekening waren genoemde complexen gewaardeerd op basis van een grondexploitatieberekening per 1 januari 2017, zoals ook de in exploitatie genomen gronden gewaardeerd worden. Hierbij heeft een herwaardering plaatsgevonden van €1,3 miljoen. Aangezien dit naar onze mening in strijd is met de gewijzigde BBV voorschriften heeft correctie plaatsgevonden. Dit is verwerkt in de definitieve jaarrekening. Dit heeft geen resultaatteffect omdat het ten laste is gebracht van de algemene reserve grondbedrijf.

Hoogveld-Zuid-Noord

Hoogveld-Zuid-Noord betreft een strategische grondpositie van de gemeente Uden met een boekwaarde ultimo 2016 van €6,7 miljoen.

De gemeente Uden beoogt met deze positie de realisatie van een bedrijventerrein. Uit regionale onderzoeken naar de behoefte aan bedrijventerreinen in Noordoost Brabant blijkt, dat aan reguliere bedrijventerreinen een overschot is. In het Regionaal Ruimtelijk Overleg (RRO) van 8 december 2016 is hiertoe het afsprakenkader bedrijventerreinen voor Noordoost Brabant vastgesteld. In dit afsprakenkader staat het noordelijk deel van Hoogveld Zuid op 'oranje'. Dit betekent dat dit terrein in de toekomst ontwikkeld mag worden indien de behoefte aangetoond is. Doorgang van het noordelijke deel is derhalve nog onzeker. Niet doorgaan zou een aanzienlijke afwaardering betekenen. Uiterlijk 31 december 2019 moet conform de BBV notitie grondexploitatie een toets plaatsvinden op de marktwaarde van deze gronden tegen de geldende bestemming op het moment van de marktwaardetoets.

Het college is van mening dat, op basis van de huidige uitgangspunten, het project verder ontwikkeld kan gaan worden, mede omdat het project geen impact heeft op de regio maar vooral voor lokale bedrijven bestemd is. Wij hebben uw college geadviseerd om, bij ontwikkelingen in de exploitaties of bij keuzes in de invulling, u als gemeenteraad tijdig te betrekken.

Eikenheuvel

Eikenheuvel betreft een strategische grondpositie van de gemeente Uden met een boekwaarde ultimo 2016 van €6,6 miljoen.

De gemeente Uden heeft deze locatie aangemerkt als toekomstig woningbouw locatie. Momenteel is het gebied gewaardeerd op €45 per vierkante meter. Gezien de relatief hoge prijs per m² zou bij het afzien van het voornemen om dit gebied in exploitatie te nemen mogelijk een aanzienlijke afwaardering dienen plaats te vinden op basis van de marktwaardetoets die uiterlijk 31 december 2019 conform BBV uitgevoerd moet worden.

De risico's op het niet doorgaan van deze twee gebieden zijn meegenomen in de risicoparagraaf.

4.5. Waardering is onder meer afhankelijk van schattingen

De waardering van uw grondexploitatie is voor een groot deel afhankelijk van schattingen. Om inzicht te krijgen in de financiële risico's stelt de gemeente exploitatieoverzichten op (het zogenaamde MJP), waarin een schatting is opgenomen van de te maken kosten en opbrengsten. Aan deze schattingen liggen diverse parameters en uitgangspunten ten grondslag. Hierbij dient te worden gedacht aan het inflatiecijfer waartegen toekomstige kosten en opbrengsten worden gecorrigeerd, gehanteerde rentepercentages, de looptijd van het project (inclusief moment van geplande opbrengsten en kosten) en de uitgifteprijs. Deze parameters bepalen in hoge mate het verwachte financiële resultaat.

Wij hebben de gehanteerde uitgangspunten en parameters beoordeeld. In onderstaande tabel zijn onze bevindingen weergegeven. Wij kunnen instemmen met de in de jaarrekening toegepaste waarderingsgrondslagen en de door het college gemaakte afwegingen en schattingen.

Tabel 2 Belangrijkste schattingen grondexploitaties

Belangrijkste schattingen	Inschatting		Toelichting
	2015	2016	
Gehanteerde rekenrente	●	●	De gemeente Uden hanteert 3,06% (2015: 3,5%) als rekenrente. Deze rente is bepaald op basis van de te betalen rente op vreemd vermogen. Op basis van de inschattingen en de huidige marktrente kunnen wij ons vinden in de gehanteerde rekenrente. De disconteringsvoet betreft op basis van de BBV wijzigingen 2% (2015 3,5%).
Kostenstijging	●	●	Voor de kostenstijging hanteert de gemeente Uden 1,5%. Wij kunnen instemmen met deze inschatting. Wel is het van belang de verwachte kostenstijgingen goed te monitoren en jaarlijks te actualiseren.
Opbrengstenstijging	●	●	Gemeente Uden heeft 0,5% opbrengstenstijging voor de woningbouw verwerkt in de exploitaties. Landelijk wordt een opbrengstenstijging van 2% verwacht. Derhalve hebben we de verwerkte opbrengstenstijging als conservatief aangemerkt. Wij merken op dat voor 2017 Uden bewust kiest voor handhaving van de huidige verkoopprijzen om de verkoop te stimuleren.
Gehanteerde programmering	●	●	De programmering ten aanzien van woningbouwlocaties is afgestemd op de gemeentelijke monitoring van het woonbeleid. Tevens wordt rekening gehouden met realisaties in het verleden. De huidige programmering woningbouw zoals opgenomen in de grondexploitaties van de gemeente Uden passen binnen de contouren van de woningbouwanalyse 2017 zoals vastgesteld naar aanleiding van het Regionaal Ruimtelijk overleg 2017 Noordoost- Brabant. Wij kunnen hiermee instemmen. De huidige programmering voor bedrijventerreinen is gebaseerd op een gemiddelde van 1,6 Ha per jaar en is gebaseerd op de realisatie van de afgelopen tien jaar (realisatie gemiddeld 1,9 Ha per jaar). De totale programmering past binnen de gestelde kaders en onderzoeken.

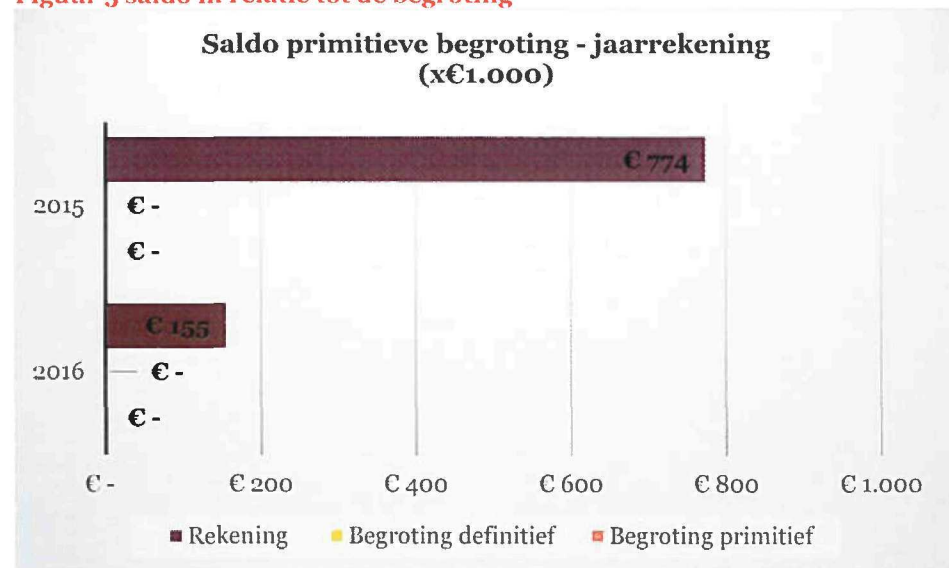
Belangrijkste schattingen	Inschatting		Toelichting
	2015	2016	
Verkoopprijzen			Bij de controle van de verkoopopbrengsten alsmede de nog te realiseren opbrengsten hebben wij geen bijzonderheden vastgesteld die een indicatie geven dat de nog te maken kosten onvolledig of onjuist zijn bepaald. Uiteraard is het belangrijk dat de ontwikkeling en realisatie van verkoopprijzen goed gemonitord wordt. Dit is door uw gemeente onderkend en geadresseerd in de risicoparagraaf.
Nog te maken kosten			Bij de controle van de gemaakte kosten alsmede de nog te maken kosten hebben wij geen bijzonderheden vastgesteld die een indicatie geven dat de nog te maken kosten onvolledig of onjuist zijn bepaald.
Controleverschil Voorzichtig Evenwichtig Optimistisch Controleverschil Aanvaardbare bandbreedte – gebaseerd op materialiteitsoverwegingen			

5. De financiële positie van uw gemeente nader bekeken

5.1. Ontwikkeling rekeningsaldo 2016 in relatie tot de begroting

Uit de jaarrekening blijkt een positiever rekeningsaldo (na mutaties reserves) ten opzichte van de initiële begroting en positiever ten opzichte van de definitieve begroting. In de onderstaande tabel is tevens de vergelijking met 2015 opgenomen.

Figuur 5 saldo in relatie tot de begroting

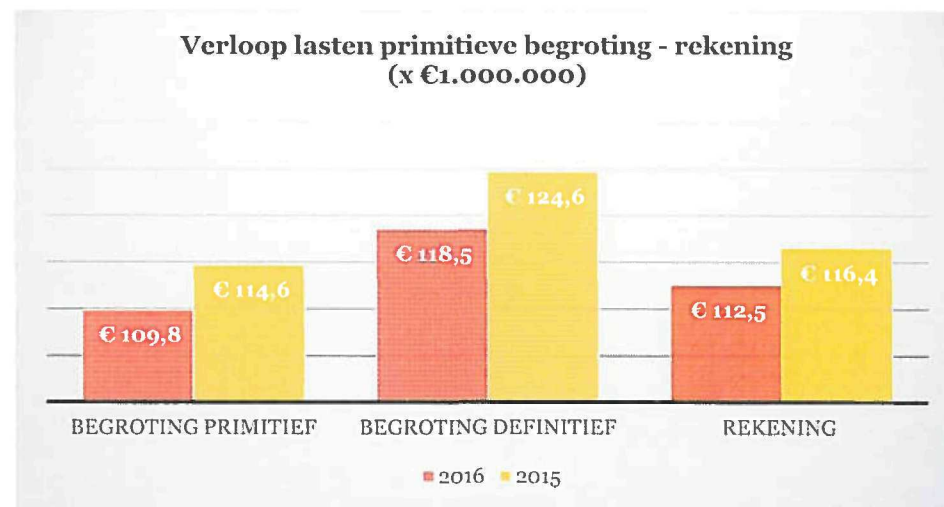
In de figuur 5 valt het verschil tussen definitieve begroting van €0 en daadwerkelijk gerealiseerd jaarresultaat van €155.000 positief na mutaties in de bestemming op. De verschillen zijn door het college adequaat toegelicht in het jaarverslag.

Begrote lasten ten opzichte van gerealiseerde lasten

Met de controle op de juiste toepassing van het begrotingscriterium toetsen wij of het budgetrecht van de gemeenteraad is gerespecteerd. De raad autoriseert de begroting (en begrotingswijzigingen) en geeft daarmee toestemming voor de uitvoering van het beleid en de daarvoor benodigde middelen. Het is de verantwoordelijkheid van het college van burgemeester en wethouders om begrotingsafwijkingen tijdig te signaleren en te rapporteren aan de raad.

In de onderstaande tabel is het verloop van de begrote lasten opgenomen, afgezet tegen de lasten in de programmarekening.

Figuur 6 verloop lasten begroting in relatie tot de rekening

Wij zijn nagegaan of de financiële beheers handelingen tot stand zijn gekomen binnen de grenzen van de door de raad geautoriseerde begroting. Wij constateren de volgende overschrijdingen op lastenniveau ten opzichte van de gewijzigde begroting:

- Programma 5: Dienstbare en betrouwbare overheid ad €251.642.

In de toelichting op de staat van baten en lasten is door het college een analyse van de overschrijdingen opgenomen. De overschrijdingen zijn toereikend toegelicht en passen binnen bestaande beleid of worden gecompenseerd door hogere baten binnen het programma.

Het college stelt uw gemeenteraad voor genoemde overschrijdingen te autoriseren in het kader van de vaststelling van de jaarrekening 2016. Vooruitlopend hierop zijn wij hiervan reeds uitgegaan bij het vormen van ons oordeel over de (begrotings-)rechtmatigheid.

5.2. *Risico-inschatting in verhouding met het weerstandsvermogen toegenomen*

Onderstaande tabel geeft de verhouding tussen de weerstandscapaciteit en de door de gemeente geïnventariseerde risico's weer.

Weerstandsvermogen	2016	2015
A. Weerstandscapaciteit	47.368	36.020
B. Beleidsrisico's en bedrijfsrisico's	22.086	14.364
Verhouding risico's tot de capaciteit (A/B)	2,14	2,51

De weerstandscapaciteit is toegenomen met €11 miljoen. Dit is voornamelijk het gevolg van de tussentijdse winstneming van €6 miljoen in de grondexploitaties. Deze wordt rechtstreeks gedoteerd aan de algemene reserve grondbedrijf waardoor de algemene reserve grondbedrijf toeneemt. Daarnaast is met ingang van de programmarekening ook de reserve sociaal domein (€8 miljoen) toegevoegd aan de berekening van de weerstandscapaciteit.

De risico's zijn toegenomen met ongeveer €8 miljoen. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het financieel opnemen van de risico's in het sociaal domein.

Wij zijn van mening dat de geïnventariseerde risico's op een deugdelijke wijze zijn toegelicht in de paragraaf weerstandsvermogen van de jaarrekening.

Financiële kengetallen

Om vergelijkingsmogelijkheden van de financiële positie te verbeteren is op grond van artikel 11 van het BBV voorgeschreven om financiële kengetallen op te nemen in programmabegroting en programmarekening, als onderdeel van de paragraaf Weerstandsvermogen.

De gemeente Uden heeft de voorgeschreven financiële kengetallen opgenomen en toegelicht in de paragraaf Weerstandsvermogen.

	Programma- rekening 2015	Begroting 2016	Programma- rekening 2016
Netto schuldquote	76,4%	74,6%	75,9%
Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	63,9%	64,8%	64,9%
Solvabiliteit	27,4%	27,6%	29,5%
Grondexploitatie	36,1%	33,7%	27,0%
Structurele exploitatieruimte	-2,4%	-0,4%	0,0%
Belastingcapaciteit	99,2%	97,2%	97,2%

Interpretatie van financiële kengetallen

Een afzonderlijk kengetal zegt nog weinig over hoe de financiële positie moet worden beoordeeld. De kengetallen zullen altijd in samenhang moeten worden gezien, omdat ze alleen gezamenlijk en in hun onderlinge verhouding een goed beeld geven van de financiële positie van de gemeente.

Wij merken op dat de informatiewaarde van de toelichting bij de financiële kengetallen versterkt kan worden door een benchmark met vergelijkbare gemeenten op te nemen.

6. Uw jaarrekening 2016 nader bekeken

In dit hoofdstuk lichten wij de bijzondere posten toe in uw jaarrekening 2016. Daarnaast evalueren wij de informatiewaarde van uw jaarstukken.

6.1. De informatiewaarde van uw jaarstukken is goed

Als accountant geven wij een oordeel over uw jaarrekening. Maar uw jaarstukken bestaan uit meer dan dat. En voor u als raad is het integrale boekwerk van belang. Om die reden hebben wij de informatiewaarde van uw jaarstukken nader beoordeeld. Vanuit onze natuurlijke adviesfunctie delen wij graag onze observaties over de informatiewaarde van uw jaarstukken met u.

Koppeling jaarverslag met doelstellingen coalitieakkoord

Toelichting:

De doelstellingen van het Coalitieakkoord 2014-2018 'Samen voor een vitaal Uden!' zijn verwerkt in de toelichtingen van het jaarverslag. Hiermee is een relatie op hoofdlijnen gelegd tussen coalitieakkoord en jaarrekening.

Koppeling beleidsmatige en financiële realisatie

Toelichting:

De koppeling tussen beleidsmatige en financiële realisatie wordt gelegd. Hierbij wordt tevens een relatie gelegd met de prestatie-indicatoren.

Paragrafen

Toelichting:

De paragrafen voldoen aan BBV en zijn goed leesbaar. Met name de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing en paragraaf grondbeleid zijn heel informatief. Door de aangebrachte verwijzingen blijven de paragrafen compact wat de leesbaarheid bevordert.

Leesbaarheid

Toelichting:

De leesbaarheid van de jaarrekening is goed. De zinnen zijn niet te lang en de totale omvang is voor een gemeente beperkt.

6.2. Uw jaarrekening is conform het Besluit Begroting en Verantwoording opgesteld

Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente heeft de jaarrekening opgesteld in overeenstemming met het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV). Als onderdeel van onze controle en met betrekking tot de jaarrekening hebben wij:

- de aanvaardbaarheid van de toegepaste grondslagen voor financiële verslaggeving beoordeeld; en
- de juistheid en de volledigheid van de toelichtingen beoordeeld.

Wij zijn van mening dat de grondslagen voor waardering en resultaatbepaling die het college heeft gehanteerd bij het opstellen van de jaarrekening 2016 aanvaardbaar zijn.

6.3. Wij stemmen in met de door het college gemaakte schattingen bij het opstellen van de jaarrekening

Bij het opstellen van de jaarrekening dient het college belangrijke schattingen aangaande de verslaggeving toe te passen en toe te lichten. We hebben de schattingen die het college heeft gemaakt bij het opstellen van de jaarrekening 2016 beoordeeld en hebben geconcludeerd dat deze zijn gebaseerd op deze zijn gebaseerd op controle-informatie en schattingen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van onze bevindingen met de bijbehorende motivering. Voor wat betreft de belangrijke schattingen die ook in het voorgaande jaar relevant waren, is onze conclusie dat deze zijn gebaseerd op consistente uitgangspunten en veronderstellingen.

Tabel 3 Belangrijkste schattingen in de jaarrekening

Belangrijkste schattingen	Bevindingen		Toelichting
	2016	2015	
De transitie van Jeugd en WMO heeft geleid tot schattingselementen inzake de afrekening van PGB gelden en afrekening ZIN met samenwerkingspartners.	●	nvt	Voor de toelichting verwijzen wij naar hoofdstuk 2 en 3 van deze rapportage.
Grondexploitaties bevatten veel schattingselementen en vormen een belangrijke doorkijk naar de winstgevendheid en mogelijke verliesgevendheid van de gronden in de grondexploitatie.	●	●	Wij zijn van mening dat de schattingen met betrekking tot de grondexploitaties een betrouwbaar beeld geven van de waardering van uw grondexploitaties. Voor een uiteenzetting hiervan verwijzen wij naar hoofdstuk 4 van deze rapportage.
De Regeling activering en afschrijving van de gemeente ligt ten grondslag aan de wijze van afschrijven op materiële vaste activa.	●	●	We hebben vastgesteld dat de afschrijvingstermijnen zijn toegepast conform de Regeling activering en afschrijving gemeente Uden 2014. Hierbij hebben wij geen bijzonderheden geconstateerd.
Waardering vastgoed en strategische grondposities.	●	●	Wij hebben samen met de gemeente een analyse uitgevoerd op de waardering van het gemeentelijk vastgoed. Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden hebben wij vastgesteld dat afwaarderingen voor 2016 niet aan de orde zijn. Voor de waardering van de strategische grondposities verwijzen wij naar paragraaf 4.3.
Waardering financiële vaste activa.	●	●	In de controle van de beoordeling van de waardering van de financiële vaste activa hebben wij geen bevindingen geconstateerd.

7. Onze visie op uw interne beheersing

7.1. De belangrijkste onderwerpen van uw interne beheersing

De belangrijkste onderwerpen uit de rapportage interim bevindingen d.d. 12 januari 2017 zijn onderstaand weergegeven:

1e Verdedigingslinie – lijnmanagement

- actuele parafenlijst bij inkopen ontbreekt;
- haalbaarheid tijdspad uitgaande subsidies;
- zichtbare controle van salarisverwerking en salarisbetalingen ontbreekt.

Voor deze bevindingen zijn geen verdere opvolging noodzakelijk voor de jaarrekeningcontrole 2016.

2e Verdedigingslinie – control/gemeentebreed

De planning & control-cyclus geeft op een gestructureerde wijze inzicht in de financiële situatie van de gemeente Uden.

3e Verdedigingslinie – IC functie

De belangrijkste aandachtspunten ten aanzien van de doorontwikkeling van de interne controle zijn:

- Uitwerken van een lange termijn visie in het interne controleplan.
- IT onderdeel uit laten maken van de interne controles.

7.2. Doorpakken in IT beheersing

Als onderdeel van de jaarrekeningcontrole 2016 van gemeente Uden hebben wij de opzet en het bestaan van de algemene IT-beheersmaatregelen beoordeeld rondom het financiële systeem (Key2Financiën) en het sociale zaken systeem (GWS4all). Voor het financiële systeem (Key2Financiën) hebben wij ook de werking van de algemene IT-beheersmaatregelen beoordeeld. De resultaten van onze werkzaamheden en de bevindingen ten aanzien van de algemene IT-beheersmaatregelen hebben we hieronder samengevat.

Op basis van onze werkzaamheden hebben wij vastgesteld dat de belangrijkste bevindingen uit voorgaand jaar van toepassing blijven, waaronder:

- Het formaliseren van het wijzigingsbeheersproces.
- Inrichten zichtbare controle van de autorisaties binnen de systemen, waarbij wordt vastgesteld dat autorisaties tijdig verwijderd zijn (bijvoorbeeld bij uitdiensttreding of functiewijziging) of in lijn zijn met de huidige functie van de medewerker.
- Ten aanzien van de logische toegangsbeveiliging het inrichten van wachtwoordrestricties.

Door bovenstaande bevindingen bestaat het risico op ongeautoriseerde wijzigingen en ongeautoriseerde toegang/handelingen tot Key2Financiën en GWS4all. Door het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden hebben wij voldoende controle informatie ten behoeve van de jaarrekening 2016 verkregen.

7.3. Geen aanwijzingen voor fraude

De verantwoordelijkheid voor de jaarrekening berust bij het college en de directie. Uit dien hoofde is het college en de directie verantwoordelijk voor het beschermen van het vermogen van de organisatie, het voeren van een afdoende financiële administratie en het in stand houden van een geschikt systeem van interne beheersing (waaronder procedures voor het waarborgen van de betrouwbaarheid en continuïteit van geautomatiseerde systemen en het voorkomen en opsporen van fraude, overige onregelmatigheden en fouten en niet-naleving van wet- of regelgeving). Wij hebben onze controle zodanig ingericht dat wij een redelijke mate van zekerheid verkrijgen dat de jaarrekening in zijn geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat die het gevolg is van fraude of fouten.

Onze controle bestond niet uit een uitvoerige controle van transacties zoals noodzakelijk zou zijn om fouten of fraude die niet hebben geleid tot materiële afwijkingen in de jaarrekening te kunnen opsporen. Het dient te worden onderkend dat het controleproces inherente beperkingen kent.

Als gevolg van de aard van fraude, met name wanneer daarbij sprake is van verhulling door samenzwering en vervalsing van documenten, is het mogelijk dat bij een controle die is opgezet en uitgevoerd in overeenstemming met algemeen aanvaarde controlestandaarden materiële fraude niet wordt ontdekt.

Hoewel doeltreffende interne beheersingsmaatregelen het risico dat fouten en fraude zich voordoen of onontdekt blijven, doen afnemen, wordt dit risico hiermee niet weggenomen. Wij kunnen daarom niet garanderen dat eventuele fouten of gevallen van fraude ontdekt worden. Gegeven de inherente beperkingen van het controleproces en het interne beheersingssysteem kan en mag er niet op vertrouwd worden dat ons onderzoek alle fouten of gevallen van fraude aan het licht zal brengen.

Zoals overeengekomen in onze controleaanpak omvatten onze werkzaamheden onder meer besprekingen met de contactpersonen in de controle. Bovendien hebben we kennisgenomen van:

- interne werkzaamheden rondom integriteit;
- interne beheersing/controle betalingsorganisatie;
- gegevensgerichte werkzaamheden op onderdelen waarop functiescheiding niet formeel is ingericht of zichtbaar is;
- analyse van journaalposten en bijzondere transacties.

Tijdens onze controle van de jaarrekening 2016 hebben wij geen aanwijzingen voor fraude gevonden.

7.4. Wij zijn onafhankelijk

We hebben onze naleving van de externe standaarden, het wereldwijde onafhankelijkheidsbeleid van PwC met betrekking tot onze dienstverlening in 2016 bewaakt en bevestigd dat we aan deze onafhankelijkheidsverplichtingen hebben voldaan en voldoen.

8. Naleving van de relevante wet- en regelgeving

8.1. Inventarisatie van Vpb activiteiten afgerond

De grootste risico's voor de vennootschapsbelasting zijn onderzocht om vast te stellen of de betreffende activiteit belastingplichtig is. Met betrekking tot de volgende opbrengstenstromen zal de Belastingdienst een standpunt innemen over Vpb-plicht.

Impact Vpb voor gemeente Uden voor 2016 bedraagt €210.000

Wij constateren dat gemeente Uden de Vpb actief heeft opgepakt. In 2016 is met behulp van een fiscaal adviesbureau getoetst of het grondbedrijf van de gemeente Uden door de zogenaamde ondernemerspoort komt en daardoor vennootschapsbelasting moet gaan betalen. De conclusie is dat het grondbedrijf belast is voor de vennootschapsbelasting. Dit geldt in principe voor alle gemeenten die winst maken op het grondbedrijf.

Hierop volgend is een fiscale beginbalans opgesteld en is een raming gemaakt voor de verwachte afdracht aan vennootschapsbelasting voor de komende jaren. Op dit moment wordt door de Belastingdienst niet op alle punten uitsluitend gegeven over de te hanteren werkwijze voor de berekening van de hoogte van de te betalen vennootschapsbelasting. Hierdoor heeft uw gemeente met scenario's gewerkt. Voor de jaarrekening 2016 is uitgegaan van het worse case scenario voor de jaarschijf 2016 wat betekent dat er voor het grondbedrijf is uitgegaan van een nog te betalen Vpb- afdracht van €210.000. Ten aanzien van de exploitatie parkeren is een te verrekenen positie van €50.000 in de jaarrekening 2016 van de gemeente Uden verwerkt.

Voor 2017 zullen we deze en nieuwe ontwikkelingen verder volgen.

8.2. U voldoet aan de Wet Normering Topinkomens (WNT)

De WNT-verantwoording van gemeente Uden is opgenomen in de toelichting van de jaarrekening. In 2016 heeft er geen wijziging plaatsgevonden in uw topfunctionarissen heeft een wijziging plaatsgevonden bij de topfunctionarissen. Uit onze controle zijn geen tekortkomingen gebleken.

WNT blijft aan verandering onderhevig: wijzigingen in 2017 en verder

Ook in 2017 worden in de WNT weer een aantal wijzigingen doorgevoerd. De wettelijke maximale bezoldiging voor topfunctionarissen is aangepast van €179.000 in 2016 naar €181.000 in 2017. De normen voor de meeste sectorale regelingen zijn ook met €1.000 à €2.000 verhoogd. Voor overige ontwikkelingen met betrekking tot de WNT wordt verwezen naar de SectorTopics App.

8.3. U heeft voldaan aan de (gewijzigde) aanbestedingsrichtlijnen

In 2016 zijn de Europese aanbestedingsrichtlijnen gewijzigd. Hierdoor is per 1 juli het onderscheid tussen 2a en 2b diensten verdwenen. Daarnaast is de grens voor onder andere sociaal aanbesteden verhoogd naar €750.000. Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden hebben wij geen fouten en/of onzekerheden geconstateerd met betrekking op de financiële rechtmatigheid. Wel hebben wij vastgesteld dat een aantal dossiers niet formeel via de 'oude' 2b procedure zijn aanbesteed. Dit is echter geen bevinding met impact op de financiële rechtmatigheid.

9. Controlerende rol van de raad/auditcommissie

9.1. *Neem maatregelen voor een eerdere definitieve afronding van de jaarrekening*

Sinds vorig jaar vindt de afronding van de controle van uw jaarrekening later plaats dan wat binnen de gemeente Uden normaal was.

Deze vertraging is veroorzaakt door de uitbreiding van uw activiteiten in het sociaal domein. Daarnaast heeft de gemeente veel afhankelijkheden van derden om te komen tot de zekerheid rondom de rechtmatigheid en prestatielevering van deze uitgaven te steunen op verantwoordingen en controleverklaringen van de zorginstellingen. Hierdoor bent u pas na afloop van het jaar in staat om een uitspraak te doen over de getrouwheid en rechtmatigheid van ruim 15% van uw uitgaven. Bovendien zijn de verklaringen van de zorginstellingen pas op 1 april beschikbaar voor de gemeente en kan pas dan de beoordeling van de consequenties hiervan plaatsvinden. Hierdoor treedt een belangrijke vertraging op in de afwikkeling van de gemeentelijke jaarrekening. Binnen uw planning & control-cyclus schuiven de behandeling van de jaarrekening 2016 en de begroting 2018 erg naar elkaar op en kan de raad haar toezichthoudende rol hierdoor minder goed vervullen. Wij gaan graag met u in gesprek om vanuit het 'Stappenplan gemeentelijke controleaanpak' van i-Sociaal-Domein te komen tot een aanpak waarin minder afhankelijkheden van derden zijn opgenomen.

9.2. *Versterking rol auditcommissie*

In het tweede kwartaal van 2017 publiceert de VNG haar Handleiding versterking opdrachtgeverschap van de raad bij de accountantscontrole. Graag gaan wij mede aan de hand van deze handleiding met de auditcommissie en de griffie in gesprek over de wijze waarop de raad haar kaderstellende en toezichthoudende rol beter kan invullen.

A. Bijlagen

A.1. Single information Single audit (SiSa)

Wij hebben in onze controle specifieke werkzaamheden verricht om een oordeel te kunnen geven over de getrouwheid en rechtmatigheid van de financiële verantwoordingsinformatie in de bijlage inzake SiSa bij de jaarrekening 2016 van gemeente Uden. Onze werkzaamheden varieerden van het beoordelen van de interne beheersing tot het uitvoeren van detailcontroles. In de bijlage bij de jaarrekening zijn twee typen indicatoren opgenomen:

- Indicatoren (bedragen en andere kwantitatieve gegevens, veelal prestatie-indicatoren), die van invloed zijn op de financiële vaststelling.
- Indicatoren, zonder invloed op de financiële vaststelling.

Voor de eerste indicator geldt dat er een relatie is tussen de jaarrekening en de bijlage. Wij hebben op deze indicatoren een reguliere rechtmatigheidscontrole uitgevoerd en indien specifiek gevraagd, is de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld. De tweede indicator heeft normaliter geen directe relatie met de gemeentelijke jaarrekening. Deze indicatoren zijn noodzakelijk voor het departementale jaarverslag. Bij deze indicatoren hebben wij alleen de deugdelijke totstandkoming van de indicator beoordeeld en dus niet de rechtmatigheid vastgesteld.

Voor de bevindingen uit onze controle gelden op grond van het Besluit accountantscontrole decentrale overheden ('BADO') zwaardere rapporteringstoleranties dan voor andere onderdelen van de reguliere jaarrekening.

Tabel 4 Bevindingen SiSa-bijlage

Nr.	Naam specifieke uitkering of overige	Totale fout of onzekerheid per specifieke uitkering	Totale omvang van de fout of de onzekerheid (in €)	Toelichting fout/onzekerheid
OCW D9	Onderwijsachterstandenbeleid 2011-2016 (OAB)	€0	N.v.t.	N.v.t.
I&M E27B	Brede doeluitkering verkeer en vervoer SiSa tussen medeoverheden	€0	N.v.t.	N.v.t.
SZW G2	Gebundelde uitkering op grond van artikel 69 Participatiewet_gemeentedeel 2016	€0	N.v.t.	N.v.t.
SZW G3	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (exclusief levensonderhoud beginnende zelfstandigen)_gemeente 2016	€0	N.v.t.	N.v.t.

In dit rapport van bevindingen hebben wij per specifieke uitkering fouten en onzekerheden, boven een vastgestelde financiële grens, opgenomen voor zover deze niet door de gemeente zijn gecorrigeerd. De financiële grens is afhankelijk gesteld van de omvangsbasis van de regeling. De omvangsbasis wordt gebaseerd op de gevraagde indicator. Bij een gevraagde indicator van 'bestedingen gedurende het jaar' wordt de omvangsbasis bijvoorbeeld gevormd door de bestedingen in de regeling. De financiële grens is per specifieke uitkering:

- €12.500 indien de omvangsbasis kleiner dan of gelijk is aan €125.000;
- 10% indien de omvangsbasis groter dan €125.000 en kleiner dan of gelijk is aan €1.000.000;
- €125.000 indien de omvangsbasis groter is dan €1.000.000.

De rapporteringstolerantie heeft geen consequenties voor de omvang en aard van de controle van specifieke uitkeringen. Het gaat alleen om het rapporteren van de waargenomen fouten en onzekerheden voortkomende uit de accountantscontrole.

Op basis van de Nota verwachtingen accountantscontrole uitgegeven door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties rapporteren wij door middel van onderstaande voorgeschreven tabel de geconstateerde fouten of onzekerheden per regeling.